

Лекція №12

Тема: ТВОРЦІ САДІВ І ПАРКІВ УКРАЇНИ ТА РОЗВИТОК ПАРКОЗНАВСТВА

План:

1. *Сьогоднішній стан садово-паркового мистецтва в Україні.*
2. *“Софіївка” і “Олександрія”.*
3. *Інші парки України.*
4. *Творці парків.*

Література: Л[1,2,3,4,5]

Зміст:

1. Сьогоднішній стан садово-паркового мистецтва в Україні.

Сьогодні в Україні налічується більше 800 старовинних парків, серед яких лише 94 віднесено до парків державного значення, решта знаходиться під охороною місцевих органів влади. Більшість з них знаходиться в занедбаному стані і вимагають реконструкції, реставрації та консервації.

На жаль, лише окремі з них належним чином описані, лише про деякі є відомості про їх творців – архітекторів і садівників. Можливо, відсутність такого родоводу є причиною безгосподарського, а деколи бездумного ставлення до цієї живої старовини, яка несе дивовижну інформацію – біологічну, історичну, соціальну. Лише з долею Т.Г.Шевченка пов'язана історія десятків парків на Київщині, Черкащині, Чернігівщині. В українських парках черпали творче натхнення Римський-Корсаков, П.Чайковський, В.Лисенко, А.Кос-Анатольський. Парки Криму хвилювали уяву О.Пушкіна, В.Маяковського, М.Волошина. І.Айвазовського.

2. “Софіївка” і “Олександрія”

“Софіївка” і “Олександрія” – символи великого кохання, адже один і другий парк посвячений коханим – Софії і Олександрі.

Високі зразки садово-паркового мистецтва України – результат праці архітекторів і садівників. Лише невелика частина творців садів і парків залишилася у людській пам'яті, решта творинь – безіменні.

Важливо, щоб майбутні спеціалісти садово-паркового будівництва знали не лише імена, але й основні прийоми формування парків.

В історії “Софіївки” закарбовані імена власника (замовника) магната Ф.Щ.Потоцького і виконавців інженера Метцеля, садівника Заремби. Важко навіть уявити, щоб за чотири роки (1796-1800) Л.Метцелю вдалося “здати в експлуатацію” парк, на відкриття якого з'їхалися гості на 350 каретах.

Відомо, що білоцерківський парк “Олександрія” створювався за планом і безпосереднім керівництвом архітектора паркового будівництва Мюффо. Залишиться в пам'яті людей і ім'я володарки цього розкішного пейзажного парку, що розкинувся над річкою Рось, Олександри Василівної Браницької.

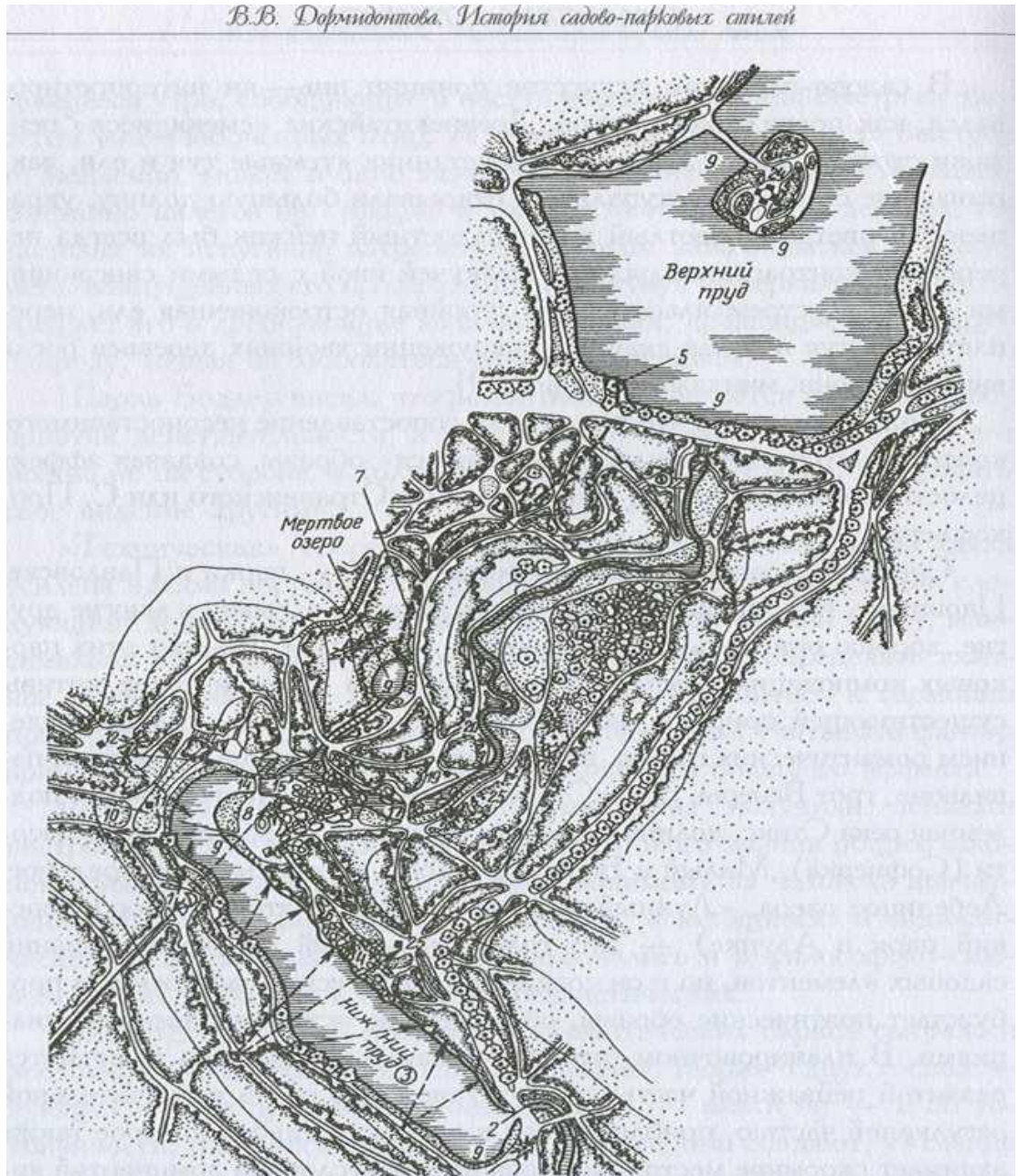

Рис. Парк Софіївка поблизу Умані. План:

1 — павільйон Флори; 2 — Венеціанський міст; 3 — фонтан Змія; 4 — Кавказська гірка; 5 — Амстердамський шлюз; 6 — скеля-терраса Бельведер; 7 — підземна річка Стікс; 8 — Площа зборів і Басейн рибки; 9 — пристань; 10 — долина Звіринець; 11 — статуя Евріпід; 12 — Терраса муз і обеліск; 13 — джерело Вужі; 14 — Металевий міст; 15 — Долина гігантів; 16 — каскад и Великий водопад; 17 — Дерев'яний місток; 18 — каскад Три сльози; 19 — Колонна смутку; 20 — Кам'яний міст; 21 — Левовий грот; 22 — Грот Венери; 23 — Фазанник; 24 — Острів любові і павільйон роз; 25 — скульптура

3. Інші парки України.

Уславив себе і внук героя війни з Наполеоном поета Д.В.Давидова Микола Львович (учасник повстання декабристів, член Кирило-Мефодіївського братства), який у 1893 р. заклав Весело-Боковеньківський парк. У влаштуванні парку взяли участь А.Е.Регель, головний імператорський садівник, автор капітальної праці “Изящное садоводство и художественные сады» (1896), якою користуються і сьогодні, художник-пейзажист І.В.Станелевський, губернаторський лісничий О.О.Янкевич.

Надзвичайно складним у проектуванні і виконанні виявився Алупкінський палацово-парковий комплекс (за іменем власника сьогодні часто називають Воронцовський). Будівлі цього комплексу, створені англійськими архітекторами Е.Блером та В.Грунтом, носять елементи готики, оборонної та східної архітектури. Але при всій оригінальності палацових споруд справжнім чудом людського витвору є парк, створений садівником Кебахом, який вміло поєднав рельєф, камінь, воду, морський простір і унікальну повітряну перспективу Ай-Петрі, різноманітну субтропічну і аборигенну рослинність.

Вишуканістю композиційних рішень виділяється Лівадійський палацово-парковий комплекс – кримська резиденція російських імператорів, центральна частина якого побудована в 1910-1911 рр. з участю архітектора Краснова. Створенням парку, зокрема добором рослин та формуванням пейзажних картин, займався відомий біолог Е.Геккель.

Залишили помітний слід у літературних джерелах творці львівських парків – у Підгірцях, Кристинополі (нині Червоноград) та Львові. Закладений у 1635-1640 рр. гетьманом Станіславом Конєцпольським палацово-парковий комплекс у Підгірцях (резиденція гетьмана) за участю італійців захоплює й сьогодні вишуканістю архітектурного задуму.

Найвідомішими львівськими садівниками були Бауер і А.Рерінг. Бауер здійснив останню реконструкцію нинішнього парку ім. І.Франка та насаджень Личаківського кладовища (нині історико-архітектурний заповідник).

У Стрийському парку вдячні львів'яни встановили на початку ХХ ст. меморіальну дошку: “Арнольду Рерінгу – творцю львівських парків”. Крім Стрийського парку Рерінг створив Личаківський парк, ряд скверів у центральній частині Львова, сквер поблизу собору св. Юра. Разом з професором Тинецьким він заклав арборетум Львівської лісової школи (нині належить до ботанічного саду Українського державного лісотехнічного університету).

4. Творці парків.

Теоретичні основи садово-паркового будівництва в Україні фактично почали закладатись з другої половини ХХ ст.. Тут, перш за все, слід згадати таких відомих вчених та ландшафтних архітекторів, як О.О.Лаптев, О.Л.Липа, І.О.Косаревський, М.А.Кохно, І.Д.Родічкін, Л.І.Рубцов (Кузнєцов, Клименко, 2000).

Патріархом дендрологічної науки в Україні слід назвати професора О.Л.Липу. І досі користується великим попитом його робота “Дендрологические богатства Украинской ССР и их использование” у книзі “Озеленение населенных мест» (1952). Але він був не тільки видатним ботаніком, дендрологом, але і паркознавцем. У 1960 р. вийшла його книга “Визначні сади і парки України та їх охорона”, в якій він одним з перших звернув увагу на велику цінність старовинних парків України як синтезу її історії, природного багатства і культури. В 1969 р. виходить книга “Заповідники та пам'ятки природи України” (разом з А.П.Федоренко), в якій описані заповідники, ботанічні сади, дендропарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, лісові урочища, окремі дерева. Цей реєстр-довідник було видано вперше і він зіграв велику роль в охороні цінних природних об'єктів України.

У цей же період розгортає роботу з розробки біоекологічних основ садово-парового будівництва проф. Л.І.Рубцов. У 1954 р. він захищає докторську дисертацію на тему “Біологічні основи створення садово-паркового ландшафту”, а у 1956 р. виходить його книга “Садово-парковый ландшафт», в якій він виділив головні компоненти садово-паркового ландшафту: рослинність, рельєф, клімат, причому найсуттєвішим компонентом, на його думку, є рослинність. Він класифікував садово-паркові ландшафти, запропонував поняття паркового фітоценозу. У 1977 р. виходить його, мабуть, найвидатніша книга “Деревья и кустарники в ландшафтной архитектуре”, в якій гармонійно поєднуються його грані як архітектора, ботаніка, інженера та садівника. В цій роботі викладені практичні питання вирішення комплексних проблем зеленого будівництва. В останні роки життя вийшла його праця “Проектирование садов и парков”.

Л.І.Рубцов як ландшафтний архітектор брав участь у реконструкції дендропарку “Асканія-Нова”, у розробці проектних рішень з ландшафтного планування території історико-культурного заповідника “Хортиця”. Але найцікавіші садово-паркові композиції він залишив у своєму рідному Національному ботанічному саду ім. М.М.Гришка НАН України.

Велику роль для формування теорії паркобудівництва відіграли праці талановитого ландшафтного архітектора і мистецтвознавця І.О.Косаревського (“Парки Украины», 1961; «Искусство паркового пейзажа», 1976; та «Композиция городского парка», 1977). Саме в цих роботах він приділив увагу прийомам створення парків як високохудожнього витвору мистецтва, в якому логічно об'єднані в систему елементи, які формують композиції, а саме архітектурні об'єкти, рослинність, водойми, скульптура, штучне освітлення та ін.

У цей же період професор М.А.Кохно разом із колективом відділу дендрології та паркознавства НБС ім. М.М.Гришка виконав на основі літературних даних та експедиційних обстежень велику роботу з узагальнення всіх даних стосовно дендрологічних багатств України кінця ХХ ст., і як результат цієї роботи підготував кілька монографічних видань, присвячених культивованій дендрофлорі України.

Значний внесок у розвиток ландшафтної архітектури зробив доктор архітектури, професор, дійсний член Української Академії архітектури І.Д.Родічкін. Він є автором перших капітальних праць про лісопарки: «Лісопарки України» (1968) та «Строительство лесопарков в СССР» (1970). Ним було опубліковано монографічні праці «Человек-среда-отдых (1977), «Проектирование современных загородных парков» (1980), «Сады, парки и заповедники Украины» (1985). Під його керівництвом і при безпосередній авторській участі були видані такі довідники, як «Ландшафтная архитектура» (1990) та «Охорона і оптимізація оточуючого середовища» (1990). За його участю було виконано проект одного з найбільших в Україні Карпатського національного парку (1974), проведено реставрацію та реконструкцію садиби у Качанівці, ансамблю Новий Кучук-Кой в Криму та Корсунь-Шевченківського парку.

Широко відомі серед спеціалістів зеленого будівництва в Україні та за її межами праці професора О.О.Лаптева, зокрема із дослідження та створення газонів. Ці розробки відзначені премією Академії наук України ім. акад. В.Я.Юр'єва за 1991 р. За результатами цих досліджень опубліковано монографію «Газони», яка вийшла чотирма виданнями (1955, 1965, 1970, 1983 рр.). Узагальнені питання організації охорони навколишнього середовища та оптимізації урболандшафту сучасного великого міста шляхом фітомеліорації. За підсумками цих досліджень видано монографії «Охорона та оптимізація навколишнього середовища» (1990), «Охорона та оптимізація навколишнього середовища методами ландшафтної архітектури та фітомеліорації» (1985). Треба також відзначити, що свого часу (50-60-ті роки ХХ ст.) О.О.Лаптев дуже багато зробив для покращення стану зелених насаджень столиці України, працюючи на керівних посадах у лісопарковому господарстві м. Києва.

Важливу роль у координації діяльності з озеленення міст і сіл України відіграв Національний ботанічний сад ім. М.М.Гришка НАН України і його організатори М.М.Гришко, А.М.Гродзинський, Т.М.Черевченко, С.І.Кузнецов, І.С.Косенко та ін.

У 60-70-х роках, коли небувалого розмаху набрало зелене будівництво, пов'язане із розвитком комплексних зелених зон міст і робітничих селищ України, виникло питання реконструкції нових і реставрації старовинних парків. Для його вирішення необхідними стали знання паркової фітоценології, яка свого розвитку набула в нинішньому Українському державному лісотехнічному університеті (Кучерявий, 1973, 1981, 1991, 2003). Проблемам розвитку зелених зон і паркового будівництва присвячують свої наукові праці вчені університету В.П.Ковтунов, М.М.Зеленський, А.Д.Жирнов, Н.А.Сірооченко. Багато зусиль до вивчення старовинних парків доклали Ю.О.Клименко (НБС), Т.М.Максимюк (НУ «Львівська політехніка»), В.М.Черняк (Тернопільський педуніверситет), Б.К. Термена (Чернівецький національний університет) та ін.

Важливу роль у розвитку садово-паркового будівництва відіграло відновлення в кінці 80-х років спеціальності «Садово-паркове господарство»

спершу в Українському державному лісотехнічному університеті (м. Львів), а згодом в Національному аграрному університеті (м. Київ). У 1998 р. в УкрДЛТУ відбувся перший випуск ландшафтних архітекторів. У щорічних Всеукраїнських конкурсах вузівських архітектурних шкіл виставляються кращі студентські проекти із озеленення населених місць.

